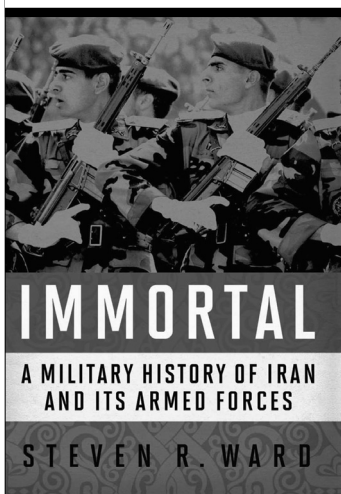

جاوید

تاریخچه نظامی ایران و نیروهای مسلح آن

نویسنده: استیون آر. وارد

معرفی و نقد: دکتر عبدالله قنبرلو*

Steven R. Ward, *Immortal: A Military History of Iran and Its Armed Forces* (Washington, Dc: Georgetown univ, 2009).

سازمان‌های نظامی ایران جزو سازمان‌های نظامی اثرگذار بر تحولات بین‌المللی بوده‌اند. اما همواره مشکلات اساسی‌ای داشته‌اند که امروز نیز در بدنه نظامی جمهوری اسلامی وجود دارد.

مقدمه

«جاوید» واژه‌ای است که در ماه‌های پایانی حکومت محمدرضا پهلوی در وصف نیروهای نظامی ویژه شاه که علی‌الظاهر منظم و سرزنده به نظر می‌آمدند، توسط مقام نظامی امریکایی کلنل کالین پاول استفاده شد. استیون وارد، نویسنده کتاب، این واژه را به طور کنایه آمیزی استفاده می‌کند، چرا که به نظر وی در طول تاریخ ایران، ارگان‌های نظامی این کشور با فراز و فرودهای شگرفی مواجه بوده‌اند. البته مسلم است که این تحولات تا حد زیادی تابع تحولات سیاسی کشور بوده است، اما نویسنده بر آن است که در کنار عوامل سیاسی، مجموعه‌ای از متغیرهای جغرافیایی، جامعه‌شناختی و فرهنگی باعث شده نیروها و ساختار نظامی ایران مستعد بی‌ثباتی‌ها و تحولات اساسی باشد. به نظر وارد، برخی از ویژگی‌های مهمی که امروزه در ساختار و اجزاء نظامی ایران وجود دارد، مختص امروز نیست و در گذشته‌های دور از جمله دوره‌های پارتیان، ساسانیان، صفویه و قاجاریه نیز وجود داشته است. نظامیان ایران در طول تاریخ به انحاء مختلف جهت‌گیری شرایط تاریخ جهان را تحت تأثیر قرار داده‌اند. حتی در تاریخ معاصر نیز

دو مبحث اساسی کتاب

۱) عوامل تاریخی و جغرافیایی سیستم نظامی ایران یک دسته از عواملی که شرایط نظامی ایران را تحت تأثیر قرار داده، عوامل تاریخی، فرهنگی، و جامعه‌شناختی است. ایرانی‌ها به خاطر سابقه امپراطوری و کشورگشایی، غرور ملی خاصی دارند و در همین چهارچوب حاضر به پذیرش یک نقش ضعیف و حاشیه‌ای نیستند. در دوره پیش از اسلام، ارتش ایران چندبار در برابر ارتش امپراطوری عظیم روم نمایش قدرت موفقی بر جا گذاشت. پس از حمله اعراب و ورود اسلام اگرچه تا دوره‌ای عظمت امپراطوری ایران افول کرد، اما بعدها مجدداً در قالب

* عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات راهبردی

اعمال کردند که دولت عراق بدون رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده خود تقاضای پایان جنگ کرد. در نهایت، ایران در شرایطی آتش بس را پذیرفت که موازنه قدرت به نفع عراق سنگینی می کرد و این مطلوب ایرانی ها نبود. پس از پایان جنگ، جمهوری اسلامی ایران سرمایه گذاری فراوانی برای تبدیل ایران به یک قدرت نظامی عمده به عمل آورد. اگر چه ایران یک قدرت نظامی مهم در منطقه است، اما پیشرفت های نظامی ایران کند و نامنظم بوده و در نهایت ارگان های نظامی ایران در یک موضع تدافعی باقی مانده اند.

دو ویژگی فرهنگی مهم که امروزه سیاست گذاری نظامی ایران را تحت تأثیر قرار داده عبارتند از:

۱. غرور ملی خاصی که نوعی احساس متمایز بودن و خاص بودن را برای ملت ایران در پی دارد؛ و

۲. هراس و بیزاری از بیگانگان مداخله گر که برای ایرانی ها نوعی احساس ناامنی ایجاد کرده است.

غرور ملی ایرانیان محصول کامیابی های گذشته و بیگانه گریزی آنها محصول دخالت های بیگانگان در ادوار مختلف تاریخی بوده است. احساس ناامنی به خاطر دخالت های بیگانگان محدود به دوره جمهوری اسلامی نیست، بلکه قبلاً نیز وجود داشته است. دو ویژگی مذکور در عین حال که محرک نوعی نظامی گری در نظام های سیاسی ایران بوده، بعضاً فرصت مناسبی در اختیار افراد قدرت طلب قرار داده تا به بهانه حفظ وحدت و غرور ملی و مقابله با دخالت های بیگانگان به پی ریزی یک نظام سیاسی اقتدارگرا و مستبد روی بیاورند.

در کنار عوامل فوق الذکر یک سری عوامل جغرافیایی نیز در ساختار نظامی ایران مؤثر بوده اند. این عوامل جغرافیایی به انحاء مختلف شرایط تاریخی، فرهنگی و سیاسی را نیز تحت تأثیر قرار داده اند. نقش عوامل جغرافیایی در مقایسه با عوامل تاریخی، فرهنگی و سیاسی بنیادینی که به نظر می رسد ایران همچنان که در گذشته به علت قرار گرفتن در پل ارتباطی بین شرق و غرب یا آسیا و اروپا برای قدرت های مداخله گر شرایط و سوسه انگیزی داشته، امروزه نیز به خاطر اهمیت و حساسیت خاصی که

سلسله های پادشاهی دیگری تا حدی احیا شد. غرور و احساسات ملی خاصی که ایرانیان داشتند باعث گردید اسلام نیز در این کشور جهت گیری متمایزی داشته باشد. صفوی ها برای بازسازی پایه های قدرت ایران پروژه شیعی سازی ایران را در دستور کار قرار دادند و با تلفیق اسلام و علائق ملی ایران به نمایش قدرت در برابر امپراطوری عثمانی سنی مذهب پرداختند.

در سده های اخیر، ایران مجدداً در معرض هجوم بیگانگان قرار گرفت، اما مجدداً به سمت بازسازی پایه های قدرت حرکت کرد. در سده ۱۹، روسیه و انگلستان دو قدرت عمده فعال در امور داخلی ایران بودند، به گونه ای که این دخالت ها منجر به بروز جنگ هایی گردید. در پی جنگ های ایران و روسیه، بخش های وسیعی از خاک ایران به روسیه منضم گردیدند. پس از به قدرت رسیدن پهلوی ها کار بازسازی نظامی ایران به شکل نسبتاً مدرن از سر گرفته شد که در پی آن ایران به یک قدرت

منطقه ای مهم تبدیل گردید. محمدرضا پهلوی حتی به این نیز رضایت نمی داد و آرمان هایی برای تبدیل ایران به یک قدرت نظامی جهانی در سر داشت. وی در حالی به ارتش خود افتخار می کرد که در بین نظامیان گرایش های قابل توجهی برای همراهی با انقلابیون و براندازی رژیم شاه وجود داشت و در نهایت همین تعدد مراجع وفاداری، به اضمحلال ارتش ایران انجامید.

پس از انقلاب اسلامی و در حالی که ارتش عراق به تجاوز علیه سرزمین ایران اقدام کرده بود، به سرعت ساختار نظامی ایران به شکل دیگری بازسازی گردید. نیروهای نظامی ایران چنان فشار سنگینی علیه عراق

ایران به لحاظ جغرافیایی
از چنان شرایط دفاعی
مستحکمی برخوردار
است که اگر ایران را
یک دژ نظامی بنامیم،
اغراق زیادی نکرده ایم

مهم جغرافیایی دفاعی ایران است که حتی برای قدرت‌هایی نظیر ایالات متحده نیز نگران کننده است.

دولت ایران همسایگانی دارد که در گذشته بارها با آنها نزاع داشته است. ایران هم هدف حمله ترک‌ها و هم اعراب بوده است. ملی‌گرایی خاصی که ایرانیان امروز دارند، نمی‌تواند زمینه‌ساز برقراری اتحاد امنیتی بین ایران و همسایگانش گردد. ایرانی‌ها همچنان در پی آنند که قدرت و عظمت ویژه‌ای در منطقه کسب کنند و همسایگان خود را تحت تأثیر قرار دهند. آنها برای اجرای این پروژه در پی اتحاد با همسایگان‌شان نیستند، بلکه می‌خواهند

به صورت مستقل این مسیر را طی کنند. تحلیل بسیاری از ناظران و دولتمردان ایرانی این است که همسایگان در پی تبدیل شدن به قدرت برتر منطقه‌ای هستند و در این راستا با ایران رقابت می‌کنند. این برداشت همراه با ملاحظات و حافظه تاریخی خاصی که بر اذهان عمومی ایرانیان حاکم است، منجر به نوعی بلندپروازی نظامی گرایانه شده است.

نزدیکی و کنترل ایران بر تنگه هرمز یکی از نمودهای مهم جغرافیای دفاعی ایران است که حتی برای قدرت‌هایی نظیر ایالات متحده نیز نگران کننده است

۲) مشکلات ریشه‌دار در سیستم نظامی ایران
یکی از ویژگی‌های مهمی که از دوره باستان در ارگان‌های نظامی ایران وجود داشته، عبارتست از فقدان هویت یکپارچه، ثابت و پایدار که از عوامل مهم تزلزل‌ها و ناجاوید بودنشان به حساب می‌آید. این فقدان یکپارچگی، امروزه در تفکیک ارتش از سپاه پاسداران و رویکرد متفاوت آنها به موضوع کارایی نظامی خود را نشان می‌دهد. البته این به معنی دست کم گرفتن نیروهای ایرانی نیست. جنگجویان ایرانی بارها

منطقه خاورمیانه و به خصوص خلیج فارس دارد، در معرض دخالت‌های بیگانگان قرار دارد. این موضوع گویای تأثیر جغرافیا بر تاریخ، فرهنگ و سیاست است. اما عوامل جغرافیایی دیگری وجود دارند که در اسکلت بندی و جهت‌گیری نظامی ایران تأثیر آشکاری دارند. به عنوان مثال، با وجود سواحل طولانی‌ای که ایران جهت ارتباط با آب‌های آزاد دارد، نیروی دریای ایران در طول تاریخ ضعیف بوده است. از عوامل جغرافیایی مهمی که در این وضع اثرگذار بوده، پوشش جنگلی ضعیف و فقدان الوار مناسب در نواحی ساحلی خلیج فارس است. همین ضعف باعث شده در طول تاریخ تمرکز سرمایه‌گذاری نظامی ایران عمدتاً بر روی نیروی زمینی باشد.

ایران به لحاظ جغرافیایی از چنان شرایط دفاعی مستحکمی برخوردار است که اگر ایران را یک دژ نظامی بنامیم، اغراق زیادی نکرده‌ایم. بخشی از مرزهای ایران در برابر رشته کوه‌های پیچیده و صعب‌العبوری است که بسیاری از آنها در بخشی از فصول سال پوشیده از برف است. البته در دنیای مدرن، سلاح‌هایی چون موشک و هواپیما بر این موانع فائق آمده‌اند، اما اهمیت نظامی آنها همچنان چشمگیر است. در عین حال، بخشی از مرزهای ایران آبی اعم از مرزهای رودی یا دریایی است. سواحل آبی، نظارت و کنترل نیروهای ایران بر مرزها را آسان‌تر می‌سازد. کم‌ابری بودن آسمان ایران اگرچه فرصت مناسبی در اختیار مهاجمین هوایی قرار می‌دهد، اما بخشی از هوای ایران به دلایلی چون طوفانی بودن و وجود ذرات گرد و غبار معلق، مانع نفوذ دشمن می‌شود. شکست عملیات نظامی آمریکا در طبرستان محصول همین فرصت جغرافیایی ایران بود. بخشی از سواحل ایران به دلیل شن‌زار بودن یا باتلاقی بودن موانع مهمی در برابر نفوذ دشمنان قرار می‌دهد. در مجموع، سرزمین ایران شرایط جغرافیایی خاصی دارد که حتی امروزه نیز که پیشرفت‌های بزرگی در عرصه فناوری نظامی به عمل آمده، همچنان برای امنیت ایران بسیار با اهمیتند. امروزه نزدیکی و کنترل ایران بر تنگه هرمز یکی از نمودهای

است. در سال ۱۹۹۰ با ایجاد نیروی قدس، نقش سپاه در پیشبرد اهداف نظام پرننگ تر گردید. نیروی قدس، در واقع شاخه سپاه پاسداران در خارج از کشور است. طی سال‌های گذشته، سپاه و نیروی قدس در امر آموزش و اجرای عملیات‌های نظامی توسط گروه‌های مبارز به موفقیت‌های قابل توجهی رسیده‌اند. عملیات‌های نظامی مورد توجه سپاه عمدتاً با سازوکارهای غیرمتعارف انجام می‌شود و بیشتر شکل نامنظم و پارتیزانی دارد.

رویکرد ارتش و سپاه به مسئله حرفه‌ای‌گری و مدرنیزاسیون مغشوش است. اصولاً اکثر رهبران جمهوری اسلامی ایران موافق حرفه‌ای‌گری نظامی به شکل مدرن نیستند. البته در جنگ با عراق مشخص شد پیشبرد برنامه‌های نظامی تا حدی مستلزم رعایت نقش حرفه‌ای نظامیان است. این تجربه به نفع ارتش تمام شد، چرا که گرایش بیشتری به نقش حرفه‌ای داشت. پس از جنگ نیز ارتش گرایش بیشتری به حرفه‌ای بودن و مهارت‌های تکنیکی داشته است. البته پس از جنگ، سپاه نیز تا حدی به سمت کارکردهای نظامی حرفه‌ای گرایش پیدا کرده و دیسپلین و سلسله مراتب نظامی در سازمان سپاه جا افتاده است، اما همچنان از چهارچوب‌های یک ارتش حرفه‌ای مدرن فاصله زیادی دارد.

سیاست زدگی و پیوند نظامیان با سیاست در ایران قدمت زیادی دارد. امروزه، طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سپاه پاسداران وظیفه حفاظت از نظام جمهوری اسلامی را بر عهده گرفته که این وظیفه با دخالت سپاه در امور سیاسی همراه بوده است. نقش سپاه در ساختار سیاسی کشور به ویژه در سال‌های پس از جنگ با عراق تقویت گردیده و حضور نیروهای سپاهی در مجلس و پست‌های دولتی افزایش یافته است.

در مورد ضعف‌ها یا نامتناسب بودن فناوری‌های نظامی ایران، همواره یک عامل یعنی محدودیت‌های مالی نقش آفرین بوده است. در دوره اخیر، تحریم‌ها و محدودیت‌های بین‌المللی نیز به عنوان عامل مهمی در این زمینه تأثیر گذار بوده‌اند. البته دولت‌های ایران

نشان داده‌اند که در خلق تاکتیک‌های غیرمنتظره و غافلگیر کردن دشمن توانایی بالایی دارند. آنها در جنگ‌ها شجاعت و ایثارگری بالایی نشان داده‌اند. نیروهای مسلح ایرانی در عین داشتن باورهای وطن پرستانه و دینی، سوابق جالب توجهی در تبعیت از حاکمان سیاسی خود دارند. حاکمان نیز از سازوکارهای فکری و انگیزشی مناسبی برای کسب پیروزی نظامی بهره می‌گیرند. اما این مزیت‌ها با آسیب‌هایی همراه است. این آسیب‌ها تا حد زیادی تحت تأثیر نحوه ارتباط نظامیان با حکومت بوده است. از مهم‌ترین مشکلاتی که در فرایند شکل‌یابی ساختارهای نظامی ایران چه در حال حاضر و چه در گذشته اثرگذار بوده می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- استمرار دوگانگی در سازمان نظامی؛
  - حرفه‌ای‌گری نامنظم یا بعضاً تعارض با حرفه‌ای‌گری؛
  - مشکلات مستمر ناشی از سیاست زدگی؛ و
  - استفاده نامنظم و ناقص از فناوری‌ها و تسلیحات جدید متناسب با نیازهای نیروهای مسلح.
- دوگانگی در سازمان نظامی ریشه درازی دارد. به عنوان مثال، در دوره امپراطوری ساسانیان، اردشیر تلاش کرد ارتش مقاوم و وفاداری مستقل از سربازان ایالتی ایجاد کند. در دوره‌های مختلف، حکومت‌های ایران برای ایجاد ثبات در نظام سیاسی با ایجاد دوگانگی به فدا کردن کارایی نظامی روی می‌آوردند. چنین تفکیکی در دوره معاصر در ارتش محمدرضا شاه نیز وجود داشت. در دوره جمهوری اسلامی نیز سپاه پاسداران به منظور ایجاد ثبات در نظام سیاسی کشور ایجاد شد و در این راستا، به خصوص پس از پایان جنگ با عراق امتیازات ویژه قابل توجهی دریافت کرده است. ارتش پذیرفته که برای مبارزه با دشمنان در مقایسه با سپاه از موقعیت پایین‌تری برخوردار است. نظام ترفیع درجه در ارتش نیز عمدتاً بر اساس وفاداری سیاسی انجام می‌شود. دولت برای ایجاد وفاداری و روحیه رزمی در نظامیان چه در سپاه و چه در ارتش، نقش ویژه‌ای به ایدئولوژی دینی قائل است. اما ایدئولوژیک کردن نظامیان در سپاه بسیار پرننگ‌تر

یک نظر مؤثر و ارزشمند تلقی شود، اما نمی توان برای همیشه به آن تکیه کرد. یکی از خطراتی که ممکن است یک نیروی آماده ایثارگری داشته باشد، این است که بدون محاسبه استراتژیک دست به اقداماتی بزند که عواقب سنگینی برای امنیت ملی کشور به دنبال داشته باشد. در جریان جنگ با عراق، نیروهای سپاه تا مرز درگیری با نیروهای امریکایی پیش رفتند، اما به دلایلی عملی نشد. نقش حرفه‌ای یک نیروی نظامی اقتضا می کند که اقداماتش در چهارچوب محاسبات استراتژیک عقلانی صورت گیرد.

۳) قابلیت های نظامی تهدیدکننده در ایران امروز

ساختار نظامی ایران با وجود نواقص و ضعف هایی که دارد، پتانسیل ها و توانمندی های قابل ملاحظه ای برای تهدید منافع ایالات متحده و سایر قدرت های بزرگ دارد. ایران برای دفع تهدیدات به برخی سازوکارهای بازدارنده مجهز است که عمده ترین آنها را می توان چنین بیان کرد:

ایران چندبار دشمنان خود را به بستن تنگه هرمز تهدید کرده است. هر چند بستن تنگه هرمز ممکن است عملی نباشد، اما حداقل ایجاد اختلال و ناامن کردن این تنگه مهم و استراتژیک برای ایران کار سختی نیست؛

ایران از نیروی هوایی و موشکی نسبتاً قدرتمندی در منطقه برخوردار است، به گونه ای که می تواند نقاط و مراکز استراتژیک و مهمی را در منطقه هدف قرار دهد.

ایران با گروه های مبارز منطقه مرتبط است و می تواند در صورت نیاز از این گروهها بهره برداری کند.

ضعف ایران در حوزه تسلیحات متعارف، دولت ایران را به سمت تقویت انرژی غیرمتعارف پیش برده است. بسیج نیروهای آماده عملیات انتحاری، تقویت عوامل خارجی غیردولتی و توسعه سیستم های تسلیحاتی غیرمتعارف از جمله این ابزارهاست. ایران در پی انتقال این پیام به دشمنان خود و در رأس آنها امریکا است که در صورت اقدام نظامی باید آماده

همواره در تخصیص بودجه، معمولاً امتیازات خاصی به بخش نظامی قائل بوده اند، اما این رویکرد راه حل مشکل نبوده است. در دوره شاه، ارتش ایران به تجهیزات نظامی پیچیده ای مجهز بود، اما آنها با ظرفیت های موجود متناسب نبودند. در سال های پس از جنگ ایران و عراق، دولت ایران با وجود موانع مختلف خارجی و داخلی توانست ساماندهی جدیدی برای تجهیز به فناوری های نوین داشته باشد. سه برنامه مهم جهت بازسازی سازمان نظامی ایران عبارت بودند از: ۱. کاهش تعداد نیروهای مسلح؛ ۲. تأکید بر روش های کم هزینه تر جهت بازسازی سیستم های موجود نظیر تهیه لوازم یدکی؛ و ۳. اهتمام برای تجهیز به قابلیت های بازدارنده و تلافی گر. در عین حال جمهوری اسلامی ایران تلاش کرده تا حد ممکن برای تأمین تسلیحات و مهمات سبک و سنگین، به خودکفایی برسد که در این راستا به ویژه در حوزه تسلیحات و مهمات سبک، موفقیت های قابل توجهی داشته است.

از دیگر مشکلاتی که در تاریخ نظامی ایران غالباً وجود داشته بدرفتاری و نگاه تحقیرآمیز به نظامیان به خصوص سربازان بوده است. از عوامل مهم این موضوع، انتظاراتی بوده که حکومت ها غالباً از سربازان خود داشته اند. انتظار آنها این بوده که سربازان برای حفظ حکومت و کشور باید همواره آماده قربانی شدن باشند؛ در حالی که به سلامتی و شأن سربازان کم توجهی می شده است. چنین مسایلی در ارتش های حرفه ای و مدرن امروزی کم شده است. حکومت های ایران بیش از اینکه با تجهیز به فناوری های جدید و آموزش های مؤثر و کم هزینه تر روش های جنگیدن به پیروزی برسند، به تقویت روحیه مقاومت و از خودگذشتگی روی می آورده اند که این روش اگرچه ممکن است موفقیت هایی در بر داشته باشد، اما اولاً پرهزینه است و ثانیاً پایدار نیست.

این مسئله امروزه نیز در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی کاملاً رایج است. تلاش دولت بر این است که روحیه بسیجی گری را در میان نظامیان سپاه و حتی ارتش تقویت کند. البته چنین روشی ممکن است از

پرداخت هزینه‌های بسیار سنگینی باشند. موقعیت ژئواستراتژیک ایران می‌تواند در پیشبرد اهداف جمهوری اسلامی ایران بسیار راهگشا باشد. این کشور قوی‌تری نیروهای (متعارف و غیرمتعارف) دریایی منطقه را دارد و این نیرو یکی از ابزارهای آن برای تهدید تنگه هرمز است. به عنوان مثال، تجهیز سپاه پاسداران به قایق‌های تندرو و سیستم‌های مین‌گذاری برای امنیت تنگه هرمز بسیار تهدیدزاست. برنامه سپاه برای ایجاد نیروی دریایی عمدتاً بر روش‌های غیرمتعارف مبتنی است.

موشک‌های بالستیک، بازوی استراتژیک نیروی هوایی و قلب دکترین بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران است. سناریوی حمله موشکی ایران زمانی مهم به نظر می‌آید که این حمله با کلاهک‌های حاوی مواد غیرمتعارف انجام شود. اما مقامات جمهوری اسلامی مکرراً تصریح کرده‌اند که حملات ایران تدافعی و تلافی‌گرا خواهد بود. جمهوری اسلامی ایران در کنار قابلیت‌های موشکی، به تعدادی هوایمائی جنگنده و بمب‌افکن مجهز است. اگرچه ایران از نیروی هوایی نسبتاً قدرتمندی در منطقه برخوردار است و می‌تواند به واسطه آنها ناامنی‌های بزرگی ایجاد کند، اما با ضعف‌ها و نواقصی مواجه است. از حدود سیصد جنگنده‌ای که ایران دارد، اکثریت آنها کهنه‌اند و برای آمادگی و انجام عملیات مؤثر، دارای مشکلات جدی هستند. از آنجا که بخشی از هواپیماها توسط شرکت‌های امریکایی ساخته شده‌اند، تأمین قطعات آنها امروزه برای ایران مشکل و دردسرساز است. برای حفاظت از امنیت هواپیماها یک رویکرد دفاعی منفعل در پیش گرفته شده که در چهارچوب آن ایران به پراکنده‌سازی و قرار دادن هواپیماها در پناهگاه‌های مستحکم و نقاط مخفی اقدام کرده است.

توانایی‌های ایران در حوزه تسلیحات غیرمتعارف مبهم است و اصولاً برآورد دقیقی در مورد کم و کیف این برنامه‌ها وجود ندارد. علنی شدن تأسیسات هسته‌ای نظیر و اراک در سال ۲۰۰۳ به نگرانی‌ها در مورد مقاصد ایران دامن زده است. دولت ایران همواره فعالیت‌های هسته‌ای‌اش را صلح‌آمیز معرفی کرده و نگرانی‌های

بین‌المللی را بی‌اساس و بعضاً توطئه‌آمیز می‌داند. مؤلفه دیگر موقعیت بازدارنده ایران نیروی زمینی آن است. در نیروی زمینی نیز با وجود توانمندی‌های متعارف قابل توجهی که وجود دارد، تأکید تصمیم‌گیران ایرانی بر توسعه توانمندی‌های غیرمتعارف آشکار است. این جهت‌گیری به خصوص پس از سقوط بغداد در سال ۲۰۰۳ و تقویت حضور نیروهای آمریکایی در منطقه پرنرنگ‌تر گردیده است به گونه‌ای که مکرراً از روش جنگ نامتقارن در برابر نیروهای آمریکایی صحبت به میان آمده است. در کنار آموزش نیروها در امر روش‌های آماد و پشتیبانی، تحرک و جنگ با دشمن، سلاح‌هایی ویژه نظیر برخی سلاح‌های سنگین دوش‌پرتاب (جهت هدف قراردادن بالگردها) تدارک و ذخیره شده است. در چارچوب روش دفاع موزاییکی، نیروهای ایرانی در نقاط مختلف پراکنده خواهند شد، به نحوی که برای دشمن مهاجم هیچ نقطه امنی برای پیشروی در خاک ایران وجود نخواهد داشت. در مجموع، فرماندهان ایران برآنند حتی با پذیرش خسارت‌های جانی و مالی بالا، حداکثر صدمات را بر نیروهای دشمن وارد کرده و به هر قیمتی از پیرو شدن آنها جلوگیری به عمل آورند.

جمع‌بندی

استیون وارد پس از بحث‌های مفصلی که در مورد نقاط قوت و ضعف نظامی ایران به عمل می‌آورد، مجدداً به این جمع‌بندی می‌رسد که گرایش ایران به جنگ غیرمتعارف تا حد زیادی محصول نواقص و محدودیت‌های ایران در نیروها و تسلیحات متعارف است و تا زمانی که بنیان‌های متعارف ساختار نظامی ایران بهبود نیابد، ایرانی‌ها به تسلیحات و روش‌های غیرمتعارف جنگ گرایش خواهند داشت. ایرانی‌ها به دلایلی که در آغاز ذکر شد سرسختی‌ها و بلندپروازی‌های خاص خود را دارند و برای آنها پذیرش ضعف و انفعال نظامی بسیار سخت است. به همین جهت برای تحکیم موقعیت نظامی خود سیاست‌ها و استراتژی‌های پیچیده و پرهزینه‌ای را به کار می‌گیرند.